

Р.В. ПЕРЕЛИГІНА, У.М. МИТНИК

Раїса Володимирівна Перелигіна, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

Уляна Миколаївна Митник, аспірант Київського університету права НАН України

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Останнім часом спостерігаються негативні тенденції до зміни кількісних та якісних характеристик домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі. Набуваючи поширення, домашнє насильство стає все більш жорстоким. Домашнє насильство посягає на найважливіші права людини, тому ця тема є актуальною та займає одне із найважливіших місць у системі проблем загальнодержавного рівня будь-якої країни.

Проблему домашнього насильства досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як І.А. Ботнарєнко, Т.І. Возна, А.М. Волощук, А.О. Галай, В.О. Галай, Л.М. Сукмановська та ін. Внесок у дослідження даного питання зробили й такі зарубіжні вчені, як М. Джонсон, Г.Г. Еквіно, Ліз Келлі, О.В. Катушонок. Проте, незважаючи на високий інтерес до теми домашнього насильства та значну кількість праць, феноменологія домашнього насильства є недостатньо дослідженою.

Метою статті є дослідження феномена домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі.

Домашнє насильство є однією зі складових частин загальної структури насильницької злочинності, в яку входять діяння, пов'язані з фізичним і психічним насильством над особистістю чи погрозою його застосування.

Тривалий час проблема домашнього насильства вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання у сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалось грубим порушенням таємниці приватного життя і не припускалось. Це призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин, внаслідок чого у ній з'явилася значна кількість латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади. Вперше на світовому рівні проблема домашнього насильства була висвітлена та набула актуальності завдяки активним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки являли собою найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала від насильницьких дій з боку членів своєї родини.

Домашнє насильство має місце у всьому світі та не є географічно ізольованою проблемою, щоденно завдає шкоди найціннішим благам людини – честі та гідності, здоров'ю та життю. Таке насильство викликає не лише фізичний біль, моральні страждання, а й підриває почуття безпеки, захищеності особи, тримає її у стані постійного нервового напруження, що може призвести до розладів психіки, депресій, нервових зривів чи розвитку психічного захворювання. Світовою громадськістю насильство визнано однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Без подолання цього небезпечного явища неможливо створити умови для самореалізації людини, розвитку паритетної демократії, реалізації принципів рівних прав і можливостей кожного громадянина¹.

Насильство в сім'ї стало найпоширенішою формою агресії в сучасній Україні. Нині 30–40 % тяжких насильницьких злочинів вчиняється саме в сім'ї. Жертви сімейно-побутових конфліктів становлять найчисленнішу групу серед загиблих і потерпілих від будь-яких злочинів². Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів³.

44 % населення України потерпали від насильства в сім'ї упродовж свого життя, причому 30 % зазнавали насильства у дитячому віці. Близько половини тих, хто зазнавав насильство в дитячому віці, стикалися з ним і в дорослому житті. Крім того, за експертними оцінками жінки частіше стикалися з насильством в сім'ї у дорослому віці (33 % проти 23 % чоловіків), а чоловіки – у дитячому (34 % проти 27 % жінок). 35 % українців стикалися з психологічним насильством (найчастіше це постійне приниження та контролююча поведінка), 21 % – з фізичним (побиття, а також замикання, зв'язування, примушення стояти в нерухомому положенні), 17 % – з економічним (примушення звітувати за кожен копійку, присвоєння обманним шляхом чи знищення майна), 1 % – з сексуальним насильством (насильне примушення до статевого акту)⁴.

Відповідно до статистичних даних, які наводить І.М. Ткаченко, найчастіше потерпілими від насильства в сім'ї є дружина (співмешканка) (48,1 %), діти (15,6 %), а також батьки (14,2 %) винного. Крім того, зазначені злочини вчиняються проти чоловіків (співмешканців) (5,1 %), рідних сестер і братів (3,8 %), а також інших родичів або близьких винного – дідусів, бабусь, онуків, дядьків, тіток, племінників, батьків і рідних братів (сестер) чоловіка і жінки (співмешканців) тощо – (13,2 %)⁵.

За даними Міністерства юстиції України, щорічно 600 жінок гинуть в Україні від домашнього насильства⁶. Лише 10 % із 1 млн жінок, які потерпають від насильства, звертаються до правоохоронних органів. Кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства, і в 70–80 % випадків його жертвами є жінки. Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, свідчать, що щорічно 1,1 млн українок зіштовхуються з фізичною і сексуальною агресією в сім'ї. Президент Міжнародного правозахисного центру Ла Страда-Україна Катерина Левченко стверджує, що в поліцію звертаються тільки 10–15 % потерпілих. Так, за даними Українського інституту соціальних досліджень, лише 27 % жінок вважають образи проявом насильства і тільки 32 % схожим чином оцінюють приниження.

Для 49 % респонденток насильство – це побої, а 56 % згодні вважати насильством звалтування⁷. Катерина Левченко також зазначає, що відповідно до соціологічних даних три мільйони дітей страждають від домашнього насильства, будучи свідками. Насправді таких дітей та дорослих значно більше, ніж звернень, зареєстрованих Національною поліцією України. За офіційними даними, поліція за рік реєструє понад 100 тисяч звернень за фактом насильства в сім'ї⁸.

Загалом упродовж всього 2017 р. до поліції надійшло понад 110900 заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї, з них 1400 подані дітьми. За даними МВС, понад 200 дітей є потерпілими від кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї. Стосовно осіб, які вчинили насильство в сім'ї, поліцією складено понад 80842 адміністративні протоколи. Особам, які скоюють насильство в сім'ї, винесено понад 70 тисяч офіційних попереджень про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї. Станом на січень 2018 р. на обліку Національної поліції перебувало понад 69 тисяч осіб (з них 5,7 тисяч жінок)⁹.

У Європі 74 % опитаних вважають, що домашнє насильство щодо жінок є поширеним у їх країні. Натомість лише 2 % респондентів вважали його невисоким¹⁰.

За даними дослідження, проведеного Лондонською школою гігієни та тропічної медицини, в усьому світі 38,6 % усіх загиблих жінок загинули від рук своїх партнерів. Північні держави-члени ЄС, незважаючи на значну гендерну рівність, виділяються на порівняльних рейтингах поширеності насильства між партнерами. Дані Агентства з основних прав Європейського Союзу показують, що Швеція, Фінляндія та Данія мають значно більший рівень насильства, спрямованого на партнерів-жінок, ніж середній в ЄС.

Відповідно до досліджень Агентства з основних прав Європейського Союзу рівень фізичного та/або сексуального насильства, вчиненого поточним чи попереднім партнером щодо жінок з 15-річного віку серед держав-членів ЄС, найвищий в Данії (32 %), Латвії (32 %) та Фінляндії (30 %), найнижчий – в Австрії, Іспанії, Хорватії, Польщі, Словенії (по 13 %)¹¹.

Дослідження ООН свідчить про те, що побутове насильство зі смертельним наслідком становить 28 % всіх умисних вбивств у Європі. Жінок частіше, ніж чоловіків, вбивають їх близькі: при тому, що близький партнер чи насильство в сім'ї є причиною 18 % вбивств серед чоловіків, ця цифра зростає до 55 %, коли йдеться про жінок. Ці показники в різних країнах різні, але таке явище існує у всій Європі. Наприклад, 89 % жінок гинуть від рук партнера чи члена сім'ї в Албанії, 80 % – у Швеції і 74 % – в Фінляндії¹².

У 2016 р. у Франції 123 жінки були вбиті їх партнером або колишнім партнером. Тобто, одна жінка була вбита чоловіком у середньому кожні три дні. Майже 225 тисяч жінок були жертвами фізичного або сексуального насильства з боку подружжя, але менше, ніж одна з п'яти покаржилась на це¹³.

Уотсон і Парсонс, провівши дослідження стосовно домашнього насильства в Ірландії для Національної ради з питань злочинності, виявили, що 15 % жінок та 6 % чоловіків страждають від жорстокого домашнього насильства, 29 % жінок та 26 % чоловіків – від домашнього насильства, де поєднане жорстоке і незначне насильство. Дослідження також показало, що близько 88000 чоловіків та 213000 жінок в Ірландії потерпали від жорстокого насильства з боку партнера у певний момент свого життя¹⁴.

Домашнє насильство існує у різних соціальних групах та категоріях населення. Не зважаючи на те, що між рівнем освіти та вчиненням домашнього насильства не існує прямої кореляційної залежності, його найчастіше вчиняють люди малоосвічені, з низьким культурним рівнем. Це не випадково, оскільки малоосвіченим особам більш притаманні егоїстичні інстинкти, відсутність критичної оцінки власної поведінки, вузький кругозір, примітивні потреби та інтереси, культ грубої фізичної сили, зневага до морально-культурних норм, нестриманість емоцій, брутальність, безпринципність. Особи з більш високим рівнем освіти намагаються знайти інший спосіб вирішення сімейного конфлікту (примирення, розлучення та ін.). Крім того, в більшості випадків не відрізняються високим освітнім рівнем і жертви домашнього насильства. Так, серед потерпілих від домашнього насильства жінок вищу освіту мали лише 6 %; середню спеціальну – 20 %; середню – 24 %; 32 % – неповну середню освіту, а 18 % жертв мали лише початкову освіту¹⁵.

Крім цього, поширеною також є думка про те, що насильство стосується виключно малозабезпечених, соціально незахищених сімей. Проте вона є помилковою. Так, наприклад, за даними дослідження, проведеного В. Лобановим, 2/3 осіб, які вчинили насильство в сім'ї, мали задовільні житлові умови¹⁶.

Для насильства в сім'ї притаманним є не просто розподіл ролей «насильник/жертва», а так звані віктимологічні «гойдалки», коли лише випадок вирішує, хто ким стане. Це пов'язано із майже тотожними характеристиками дієвих осіб, включених у цей конфлікт. Наприклад, щодо матеріальної залежності Н.А. Орловська зазначає, що майже у 35 % випадків насильства правопорушник є матеріально залежним у власній родині, у 27 % таким є потерпілий¹⁷.

Не зважаючи на те, що тема насильства досліджується вже давно, до цього часу немає повної єдності у визначенні злочинного насильства, зокрема домашнього насильства, у світовій юридичній науці і практиці. Крім цього, важливим є відмежування поняття домашнього насильства від сімейного насильства.

Варто зазначити, що у вітчизняній науці і практиці поняття домашнього насильства часто ототожнюють із поняттям сімейного насильства. Крім цього, терміном «домашнє насильство» в основному оперують зарубіжне законодавство, наука та практика. На нашу думку, основна відмінність між поняттями домашнього і сімейного насильства полягає у тому, що кримінологічною ознакою домашнього насильства є місце його вчинення, і воно не завжди пов'язане зі сферою шлюбно-сімейних відносин, а поняття «сімейне насильство» охоплює сімейний характер мотивації вчинення протиправних діянь і прямо пов'язане із поняттям «сім'я».

Стаття 64 Житлового кодексу України відносить до членів сім'ї наймача дружину наймача, їх дітей та батьків. Членами сім'ї наймача може бути визнано і інших осіб, якщо вони постійно проживають разом з наймачем і ведуть з ним спільне господарство¹⁸. Стаття 3 Сімейного кодексу України визначає, що сім'ю становлять особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли чоловік та дружина у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю піклування за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно¹⁹.

Таким чином, відношення між поняттями «сімейне насильство» та «домашнє насильство» можна розглядати як відношення між частиною і цілим.

Ліз Келлі зазначає, що домашнє насильство включає різноманітні комбінації фізичних і сексуальних нападів, а також різних форм психологічних та економічних зловживань. Домашнє насильство – це постійна система насильства і зловживань. Це ситуація повторюваної віктимізації, де жертва є вразливою саме тому, що вона живе разом з нападником і відчуває лояльність та навіть любов до нього.

Я. Кінаш визначає домашнє насильство як акт зумисного залякування, фізичного нападу, побиття, замах сексуального характеру чи будь-яку іншу неправомірну поведінку одного партнера щодо іншого²⁰.

Г. Алескерова виділяє широкий і вузький підхід до визначення поняття домашнього насильства. У широкому розумінні домашнє насильство вона визначає як таке, що охоплює всіх людей, які знаходяться у близьких родинних зв'язках або живуть під одним дахом. У вузькому розумінні домашнє насильство вона визначає як таке, що охоплює тільки інтимних партнерів незалежно від законної реєстрації відносин²¹.

За визначенням Т.А. Забеліної, домашнє насильство – це повторюваний зі збільшенням частоти цикл фізичних, сексуальних, словесних, емоційних та економічних образ стосовно своїх близьких з метою набуття над ними влади й контролю.

О.А. Вороніна зазначає, що домашнє насильство – будь-яка форма фізичного, сексуального чи психологічного насильства, яка загрожує безпеці або здоров'ю членів сім'ї з боку інших членів сім'ї. Формами домашнього насильства науковець визначає загрози застосування фізичної сили, побої й побиття, психологічне та сексуальне насильство²².

Поняття домашнього насильства є новим для українського законодавства і з'явилося із прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року. До цього часу вітчизняне законодавство оперувало терміном «насильство в сім'ї». Відповідно до зазначеного закону домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь²³. Стаття 173-2 КУпАП визначає домашнє насильство як умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого²⁴.

Щодо визначення домашнього насильства в зарубіжному законодавстві, то зазначимо наступне.

ООН визначає насильство в сім'ї як «прояв історично нерівноправного розподілу влади в стосунках між чоловіком і жінкою»²⁵.

Модельне законодавство ООН про протидію домашньому насильству визначає, що всі насильницькі дії фізичного, психологічного і сексуального характеру стосовно жінок, здійснені на підставі статевої ознаки особою або особами, які пов'язані з ними родинними і близькими стосунками, від словесних образ і погроз до важких фізичних побоїв; викрадення; погрози каліцтвом; залякування; примус; переслідування; словесні образи; насильницьке або незаконне вторгнення в житло; підпал; знищення власності; сексуальне насильство; згвалтування в шлюбі; насильство, пов'язане з посагом або викупом нареченої; каліцтва геніталій; насильство, пов'язане з експлуатацією через проституцію; насильство відносно хатніх робітниць та спроби здійснити такі акти повинні розглядатися як домашнє насильство. Отже, ООН у Модельному законодавстві по протидії домашньому насильству передбачає в якості жертв домашнього насильства лише жінок, ігноруючи чоловіків, дітей та осіб похилого віку²⁶.

У Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством домашнє насильство визначається як всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи еко-

номічного насильства, що вчиняються у сім'ї або на побутовому рівні або між колишнім чи теперішнім подружжям чи партнерами, незважаючи на те, проживає правопорушник із жертвою чи окремо від неї²⁷.

Кодекс королівських прокурорів у Великобританії визначає сімейне насильство як будь-який випадок чи низку випадків контролю, примусу, загрозової поведінки, насильства чи знущань між особами віком від 16 років і старше, які є або були інтимними партнерами або членами сім'ї незалежно від статі чи орієнтації²⁸.

Відповідно до Закону Болгарії «Про захист від домашнього насильства» домашнім насильством визнається будь-який акт фізичного, сексуального, психологічного, емоційного або економічного насильства, а також досвід такого насильства, насильницьке обмеження особистого життя, особистої свободи та особистих прав, вчинені проти осіб у стосунках, які або були у сімейних стосунках або у фактичному співжитті. Будь-яке психологічне та емоційне насильство щодо дитини вважається будь-яким домашнім насильством, здійсненим в її присутності²⁹.

У законодавстві Німеччини відсутнє визначення поняття сімейного насильства. Стосовно змісту насильства у сім'ї, то слід зазначити, що загалом у Німеччині під цим терміном розуміють застосування насильства між людьми, які проживають у спільному союзі на основі взаємної турботи і підтримки. Під це визначення підпадає також насильство між партнерами та колишніми партнерами, яке має назву «домашнє насильство»³⁰.

У Португалії вчинення насильства в сім'ї згідно з кримінальним законодавством є злочином. Воно класифікується як «фізичне чи психологічне жорстоке ставлення до подружжя, неповнолітнього чи неповноправної особи»³¹.

У § 199 Кримінального кодексу Чехії передбачено кримінальний злочин, який кваліфікується як «насильство над особою, яка проживає в спільному помешканні», що визначається як катування близької людини чи іншої людини, що живе зі злочинцем у спільному житлі³².

Стаття 572 Кримінального кодексу Італії визначає поняття жорстокого поводження з членами сім'ї та співмешканцями, яким є будь-який випадок жорстокого поводження з особою з сім'ї, або зі співмешканцем, або із підпорядкованою особою чи довіреною з причин навчання, освіти, догляду, нагляду або опіки, або для здійснення професійних обов'язків чи мистецтва³³.

Законодавство Польщі, Словаччини, Іспанії не містять поняття домашнього насильства. Але ст. 207 Кримінального кодексу Польщі встановлює покарання для особи, що фізично або психічно переслідує найближчу особу або іншу особу, яка перебуває в постійних або тимчасових відносинах залежності від насильника³⁴.

Кримінальний кодекс Словаччини визначає поняття вчинення насильства над близькою особою, яким є здійснення кримінального злочину тиранії близької особи; насильства; сексуального насильства та поняття кримінальних злочинів щодо особи, яка знаходиться під охороною, якою може бути дитина, вагітна жінка, особа, яка потребує опіки, особа похилого віку, хвора особа³⁵.

Стаття 153 Кримінального кодексу Іспанії містить норму щодо караності того, хто будь-яким способом спричиняє психічну шкоду або будь-яку травму, не визначену як злочин у Кримінальному кодексі, або того, хто б'є чи знущається іншим чином без заподіяння травми особі, коли жертва була його дружиною, або жінкою, з якою він був пов'язаний аналогічними емоційними відносинами, навіть коли вони не живуть разом, або особливо вразливою особою, яка живе з правопорушником. Статті 171, 172 Кримінального кодексу Іспанії містять норми про залякування та примус зазначених осіб³⁶.

Отже, феномен домашнього насильства виник достатньо давно, проте дослідження даної теми почалося порівняно недавно. На даний час відсутнє уніфіковане визначення поняття домашнього насильства. На нашу думку, під домашнім насильством слід розуміти будь-який акт фізичного, сексуального, психологічного (у формі емоційного чи вербального насильства) або економічного насильства, вчинений до членів сім'ї, близьких родичів, а також осіб, які проживають із насильником в одному помешканні.

¹ Яхязде Е.М. Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні / Е.М. Яхязде // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2013. – № 2 (5). – С. 120–125. – С. 121. – (Серія «Юридичні науки»).

² Правові засади запобігання насильству в сім'ї: Гадяцьке районне управління юстиції. – Гадяч, 2011. – 47 с. – С. 4.

³ Щороку 1,5 тис. жінок помирають від рук своїх чоловіків. В Україні прийняли закон проти насильства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dzerkalo.media/shhoroku-1-5-tis-zhinok-pomirayut-vid-ruk-svoyih-cholovikiv-v-ukrayini-priynyalizakon-proti-nasilstva/>

⁴ ООН: домашнє насильство в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hearts.in.ua/articles/against-domestic_violence/623.php

⁵ Ткаченко І.М. Теоретико-криминологічна характеристика факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї / І.М. Ткаченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1 (1). – С. 80–83. – С. 81.

⁶ Наталія Бернацька: щороку в Україні від домашнього насильства гинуть понад 600 жінок : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nataliya-bernatska-schoroku-v-ukraini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-ponad-600-jinok>

⁷ Ежегодно в Украине от домашнего насилия погибают 600 женщин (инфографика) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.net/society/2233769-egodno-v-ukraine-ot-domashnego-nasiliya-pogibayut-600-jenschin-infografika.html>

⁸ Мільйони дітей щороку стають свідками домашнього насильства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/protidiya-domashnomu-nasilstvu>

- ⁹ 200 дітей потерпіли від насильства у сім'ї – Нацполіція показала статистику за 2017 рік : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prm.ua/uprodovzh-minulogo-roku-nadiyshlo-ponad-110-tisyach-zayav/>
- ¹⁰ Public perception of domestic violence against women in the European Union (EU) in 2016 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/665758/perception-of-frequency-of-domestic-violence-against-women-in-eu/>
- ¹¹ The best countries for gender equality may also have a domestic violence problem : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/10/the-best-countries-for-gender-equality-may-also-have-a-domestic-violence-problem/?noredirect=on&utm_term=.94ca30b5d04d
- ¹² Борьба с насилием в отношении женщин должна стать главным приоритетом : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/fighting-violence-against-women-must-become-a-top-priority/pop_up?_101_INSTANCE_ugj3i6qSEkhZ_viewMode=print&_101_INSTANCE_ugj3i6qSEkhZ_languageId=ru_RU
- ¹³ Emmanuel Macron: Domestic violence is «France's shame» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-europe-42121407>
- ¹⁴ Male Victims of Domestic Abuse : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whatwouldeyoudo.ie>
- ¹⁵ Волощук А.М. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : моногр. / А.М. Волощук, Х.П. Ярмакі, О.В. Ковальова. – О. : ОДУВС, 2013. – 218 с. – С. 7.
- ¹⁶ Бандурка І.О. Кримінально-правова характеристика насильства в сім'ї / І.О. Бандурка // Європейські перспективи. – 2013. – № 8. – С. 104–109. – С. 107.
- ¹⁷ Орловська Н.А. Запобігання насильству в сім'ї: стандарти ООН та українські реалії / Н.А. Орловська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 11. – Т. 2. – С. 70–73. – С. 71. – (Серія «Юриспруденція»).
- ¹⁸ Житловий кодекс Української РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1983. – Додаток до № 28. – Ст. 573 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
- ¹⁹ Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21–22. – Ст. 135 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
- ²⁰ Сукмановська Л. Домашнє насильство: дослідження актуальної проблеми сьогодення / Л. Сукмановська // Юридичний вісник. – 2014. – № 4. – С. 215–219. – С. 216.
- ²¹ Алескерова Г. Проблема домашнього насильства і його жертви / Г. Алескерова // Право і суспільство. – 2015. – № 4. – С. 205–209. – С. 207.
- ²² Ботнарченко І.А. Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення / І.А. Ботнарченко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 2. – С. 37–47. – С. 40.
- ²³ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. – № 5. – Ст. 35 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
- ²⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
- ²⁵ Возна Т.І. До проблеми попередження насильства в сім'ї / Т.І. Возна // Вісник Національного університету внутрішніх справ України. – 2002. – № 18. – С. 55–60. – С. 56.
- ²⁶ Волощук А.М. Вказана праця. – С. 20.
- ²⁷ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>
- ²⁸ Controlling or Coercive Behavior in an Intimate or Family Relationship : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/controlling-or-coercive-behaviour-intimate-or-family-relationship>
- ²⁹ Закон за защита от домашното насилие : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135501151>
- ³⁰ Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : моногр. / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін. / за заг. ред. А.О. Галай. – К.: КНТ, 2014. – 160 с. – С. 50.
- ³¹ Código Penal : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.codigopenal.pt/>
- ³² Trestní zákoník : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-40-2009-sb-trestni-zakonik/uplne/>
- ³³ Codice Penale : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
- ³⁴ Kodeks karny : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeks.ws/karny/tekst.htm>
- ³⁵ Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : моногр. / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головка, В.В. Муранова та ін. / за заг. ред. А.О. Галай. – К.: КНТ, 2014. – 160 с. – С. 91.
- ³⁶ Código Penal : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

Резюме

Перелигіна Р.В., Митник У.М. Феноменологія домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі.

У статті досліджено феноменологію домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі. Розглянуто поняття домашнього насильства. Проаналізовано сучасний стан та підходи до визначення поняття домашнього насильства у законодавстві та практиці України та Європейського Союзу.

Ключові слова: домашнє насильство, сім'я, Україна, Європейський Союз, кримінальне законодавство.

Резюме

Перелигіна Р.В., Митник У.М. Феноменологія домашнього насильства в Україні та Європейському Союзі.

В статье исследовано феноменологию домашнего насилия в Украине и Европейском Союзе. Рассмотрено понятие домашнего насилия. Проанализированы современное состояние и подходы к определению понятия домашнего насилия в законодательстве и практике Украины и Европейского Союза.

Ключевые слова: домашнее насилие, семья, Украина, Европейский Союз, уголовное законодательство.

Summary

Perelygina R., Mytnyk U. Phenomenology of domestic violence in Ukraine and the European Union.

The phenomenology of domestic violence in Ukraine and the European Union are researched. The concept of domestic violence is considered. It was analyzed the present state and approaches to the definition of domestic violence in the legislation and practice of Ukraine and the European Union.

Key words: domestic violence, family, Ukraine, the European Union, criminal legislation.

УДК 343.9.01:343.431

Н.В. СМЕТАНІНА, Є.С. МАНАГАРОВА

Наталія Володимирівна Сметаніна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Єлизавета Станіславівна Манагарова, магістрант Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Торгівля людьми у сучасному світі є одним із найнебезпечніших порушень прав і свобод людини. Суспільна загроза торгівлі людьми, як надзвичайно небезпечного злочину, полягає в посяганні на невід'ємні права людини – право на вільний розвиток своєї особистості, право на повагу до її гідності, на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування і вільний вибір місця проживання, право на охорону здоров'я та медичну допомогу, а інколи й право на життя. Торгівля людьми становить значну суспільну небезпеку для жінок, чоловіків і дітей, яких використовують з метою жебракування, сексуальної та трудової експлуатації, та залучення до інших незаконних видів діяльності, що принижують честь та гідність людини. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці (далі – МОП) в будь-який момент часу у світі в сучасному рабстві знаходиться 20,9 млн. осіб. Широка ж громадськість мало що знає про практичну діяльність державних і правоохоронних органів з приводу протидії торгівлі людьми¹.

Торгівля людьми не оминула жодну країну світу. Не стала винятком і Україна. Як зазначається у щорічній доповіді Державного департаменту США про торгівлю людьми від 19 червня 2013 р., «Україна є країною походження, транзиту та поступово стає країною призначення для чоловіків, жінок і дітей, яких піддають примусовій праці та сексуальній експлуатації. Українці стають жертвами торгівлі людьми в Україні, а також у Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, Кіпрі, в Республіці Сейшельські Острови, Португалії, Чеській Республіці, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані та Тунісі. Громадяни іноземних країн, включаючи Молдову, Узбекистан, Пакистан, Камерун та Азербайджан, піддавалися в Україні примусовій праці. Найбільш уразливими до торгівлі людьми є українці, які проживають у сільській місцевості з обмеженим доступом до працевлаштування. Вербувальники часто застосовують до них насильство, обман та боргову кабалу. Жертв торгівлі людьми з метою примусової праці експлуатували у сфері будівництва, сільського господарства, промисловості, домашньої роботи, лісозаготівлі, догляду за дітьми та жебрацтві».

Над проблемою віктимної поведінки жертв торгівлі людьми та запобігання їй працювали такі вітчизняні дослідники, як В.С. Батиргарєєва, Б.М. Головкін, О.В. Дручек, В.О. Іващенко, К.Б. Левченко, О.В. Лисодед, О.В. Наден, Ю.С. Орел, Ю.В. Раковська, Р.І. Суслов, Л.В. Чеханюк та інші.

У національному законодавстві поняття торгівлі людьми визначається у ст. 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» та у ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» як «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином».

У 2013 р. було обліковано 131 кримінальне правопорушення, що пов'язані з торгівлею людьми або іншою незаконною угодою щодо передачі людини, у 2014 р. обліковано 118 таких правопорушень (динаміка є негативною і становить -9,9 %), у 2015 р. обліковано 110 правопорушень (динаміка є негативною і становить -6,8 %), у 2016 р. обліковано 115 правопорушень, а у 2017 р. – 340 правопорушень.